

Taras Kermauner

Pomisleki Slovenska zaostalost ali slovenska zglednost?

Zdi se, da je za Slovence

zgodovina samoumevna. Kako je v stoletjih nastajala današnja predstava o slovenski zgodovini, je posebna tema; razlage zgodovine so bile med sabo sprte, do vojaških posledic. Okrog leta 1990 pa je velika večina Slovencev, institucionalno na referendumu in celo vojaško, pristala na eno razlago-naravo slovenske zgodovine.

Mnogokrat se vračamo k letom, ko je bila zgodovina enotna in perspektivna: k letu 1991, 1941 ali 1945, 1918, k letu 1860, na zmage nad Turki, Lah, protestanti. Različni časi so imeli različne temelje in vrednote. Leta 1991 se je iz njih, levih, desnih, katoliških, svobodomiselnih itn., skalila eno(tno)st, ki so jo imeli njeni udje za tako rekoč absolutno in dokončno. Kot da se je začela zlata doba; kot smo verjeli leta 1945, 1918 in še kdaj.

Minilo je komaj poldrugo desetletje, pa se marsikomu zdi že spet vse izgubljeno. Vrednote se potapljajo v močvirju, svetlih ciljev ni, kapitalizem je vnesel neenakost, izpolnjevanje želj ne dosega produkcije želj, s katero se kapitalizem poganja v nove in nove vitalne cikle. Ideološko-narodna skupina, ki je okrog 1990 ponujala za vrhovno vrednoto Narojenost, je usahnila; približali smo se evropskemu izročilu, ki je prav v EU nenacionalistično. Parola o svetosti življenja se ni prijela. Ljudje hočejo živeti, kar pomeni (ne-sveto) uživati, jesti, piti, kupovati, se uveljavljati, tekmovati z drugimi, jim jemati, jih v deloma pravni, deloma koruptni tekmi odri-vati, spodbijati, požirati. V tej vojni vseh z vsemi je zadnja vrednota, na katero bi bili ljudje pripravljeni pristati, svetost življenja. Nasprotno: vse bolj se zavedamo, da gre za temeljno koruptibilnost, manipulativnost življenja, ki je v svoji prazni biti instrumentalizacija.

Iščemo alibije in maske, s katerimi bi – celo sami pred sabo – skrivali svojo brezobzirnost, niti ne toliko kolektivno kot posamezno. Odgovornost za njegova dejanja prehaja na posameznika, narodenost je ne alibizira več. Prav tega pa posameznik ni pripravljen priznati in sprejeti. Odgovornost, ki je vse bolj le fraza, hoče deliti z drugimi, s »pravimi«, sodelovanje s celotami mu poljšuje vest in obraz. Prikriti paradoks. Tej maski, ki poka spred in zad, je ime narod (seveda slovenski), vse bolj pa tudi država, narodna država. Znameniti pojem iz 19. stoletja, ki ga morajo zaostali narodi pač izživeti-preživeti. Tu smo danes.

Živim tek-obseg enega, čeprav dolgega življenja. V spominu mi ostaja zadržani nekaj predstav, ki so me kot otroka fascinirale. V ljudski šoli na Grabnu recimo leta 1939 ne le zbor, ki poje na odrčku telovadnice Bože pravde, ti što spase..., jugoslovansko himno, čudne besede, ki jih nisem razumel; še bolj dva sošolca, eden na levi, eden na desni strani zborčka, razkazujeta po srbsko povi-te noge v obujkah, na glavah šajkači, v čvrstih rokah jugozastavi. Najlepša fanta na šoli, ekspanzivna, igralca, zmagovalca. Kasneje sta oba postala kriminalca.

Foto AFP

Mene so komunistični starši usmerjali k drugačnim vrednotam, k Sloveniji in obenem k mednarodnemu proletariatu, ta je bil hkrati slovenski in antinacionalističen; a šola je vplivala name. Kjer sem mogel, sem agitiral zoper Lahone, bil zraven, leta 1940, pri fizičnem napadu na italijanski konzulat, priznam, da sem lučal kamne, razbili smo ploščo z italijanskim državnim grbom. Zoper Švabe. Za Ruse-Sovjete, za Jugoslavijo, ko se je z marčno kraljevo deklaracijo uprla zahodnim sosedom, najbolj tistim, ki so osvajanje Slovenije izvajali pod načelom vrnitve k evropski kulturi. Goethe, čigar Faust sem že gledal v – Klemenčičevem lutkovnem – gledališču, je post(a)jal moj sovražnik. Če bi mi v SKOJ-u ukazali, bi mar metal Schillerjeve knjige v ogenj? D'Annunzиеve bi. Pa sem si le odšel ogledat 1943 v Ljubljansko dramo D'Annunzиеv tragično lirske tekst Jorijeva hči. OF je razglasila bojkot predstave.

Ko spremembe po aprilu 1941 nisem takoj razumel, so mi jo okupatorji fizično vbili v glavo: ker se na Kongresnem trgu ob spuščanju italijanske državne zastave nisem odkril in dvignil roke v fašistični pozdrav, sem dobil klofuto in brco v rit. Profesor italijanščine, dr. Pica, ki je bil obenem duhovnik, v črni sutani do tal, včasih pa v škornjih in črni uniformi (njegova tretja vloga je bila kapetan fašistične milice), je ves čas dopovedoval trdim buticam, med katere sem sodil tudi jaz, da je Prešeren plonkal Petrarco, Župančič Carduccija itn., da smo Slovenci ljudje, podobni Italijanom, le v primeru, če vsak v svoji duši prizna nadmoč italijanske kulture in države; če se z njima poisti. Dr. Pica je bil strasten do neba, od koder je vladal bog v zemski podobi Duceja.

Dve leti za tem so bile s šolskih sten odstranjene slike Duceja in kralja Vittoria Emanuela. Po mestu je bilo vse več plakatov z Rupnikovo podobo, tudi velik slogan-fotos kot ideal predstavljenega domobranca poročnika dr. Stanka Kocipra, z njim sem se leta 1992 v Argentini sprijateljil; čeprav z vojnim zločincem. Kot Rupnikov zet se je čutil ari-

stokrat, ker je bila Rupnikova soproga ruska kneginja. Vojaško in ideološko antikomunist brez primere je bil zasebno ljubeč skrbnik Rupnikovega vnuka, po smrti staršev le-tega je vzel nase vso skrb za vzgojo in življenje dečka; da bi to zmož, se je udinjal kot prokurist v prav banalnem podjetju, morda za Schmoll pasto. Dve (ali več) plati iste medalje. Generala Mihajloviča, anglofila in srbendo, so ustrelili komunisti, enako Rupnika germanofila. Slovenskega ultranacionalista dr. Vladimirja Kanteta, podsefa policije in Hacinovega namestnika, sta dala ustreliti Hacin in SS-general Rössener. Vido Pregarc je na dvorišču tovarne Saturnus pokončal italijanski strelski vod, očeto-vega prijatelja Otokarja Kerševanija so pobili ustaši, Andrijo Hebranga, ki je mojega očeta vrgel iz Partije, so med vojno ustaši izpustili iz zapora, komunisti pa par let kasneje pokončali pod masko samomora. Se je bilo mogoče znati v tem vrtincu? Vedeti vnaprej, katera zgodovina ima prav? »Vedeti« je vera; sama prihodnost je načelno negotova.

Maja 1945 je nastopila nova zgodovina; ker je danes še nekako navzoča, le par besed o njej. Na stene šolskih razredov sta se vselili podobi Tita in Stalina; kdor ni zrl v njiju navzgor kot na boga, je postal sumljiv. Kako mi je odleglo, ko sem v zdravilišču pod Storžičem – enkrat v prehodu med letom 1948 na 49 – snel Stalinovo sliko s stene v jedilnici! Srce mi je poskakovalo, a sem se vzdržal komentarjev, bleknil sem le: čudna je zgodovina-usoda človeka, zdaj gor, jutri dol. Tovariši sotrpini tuberani so me pogledali, a jedli naprej; vsi so šli skoz hude preizkušnje. Ivo Koler je bil vojak v italijanski, jugoslovanski, angleški mornarici, vse je izkusil, pomežiknil mi je. Sprijateljila sva se; postal je psihiater.

A glej, mrknil je tudi Tito. Le kdo visi zdaj po stenah slovenskih učilnic? Janša, Rode, Helena Blagne, Prešeren, Slomšek? Smo v trenutku prehoda, ko ne vemo še, kdo bo trdno zasedel prestol? Plemeniti Zmagoslav? Joško Joras, ki bi mogel postati novi slovenski

general Maister v mini različici. Avtor pesmice: Tam od Dragonje vleče piš smrdljivi:/ pozovi brate, bodo naj vzpezdjivi! (Koračnica.)

Zdi se nam, da so bile vse dozdajšnje zgodovine, njihove vrednote in razlage napačne. Kot da je šele slovenska narodna država edina in dokončno prava; vendar ne vemo še, kakšno vsebino bo dobila. Kapitalistično tajkunska nam ni všeč. Levičarska se lepo sliši, v praksi pa preveč odstopa od razglašanih načel. Nova vlada, če bo do nje prišlo, bo imela salamenske težave, če bo hotela kapitalistično vsebino slovenske družbe-države napolniti s čim drugim, česar v njej še ni, pa bi moralo biti. Z moralo? Z mojo »idejo« drugosti? Ha, to bo snov za humoriste – kje si, bodičasti, na vojaško krtačo ostrizeni Ježek? Še bog je najprej sebi brado ustvaril, pravi kardinal Rode; šele potem se je – ponesrečeno – lotil izdelovanja podgan, umetnikov in politikov. Ti stojijo predvsem na glavah, svojih in tujih. Rode si je izbral za geslo v škofovskem grbu Trubarjev izrek. Torej: Hren = Trubar. Je tudi Maček Hacin?

Stoletja hlapčevstva so v naše nezavedno vtisnila čut neavtonomnosti. Nočemo razumeti, kako pomemben korak je združena Evropa. Ropočemo zoper Nato in pozabljamo na množico požrešnih generalov, ki so nam (in nam bodo lahko še kdaj) stregli po življenju, od Rössenerjev, Roatt, Nedičev, Mladičev in Tuđmanov do naših avtohtonih domačih mačkonov. Kar naprej se pritožujemo, da imamo premalo – še nikoli slabše kot danes! Hočemo biti prvi in edini na svetu, narod kot popolnost sama, ni je čez vrednoto naroda! S Hrvati smo v nenehnem sporu, ker smo si po ustroju isti. Naše najhrabrejše pošiljamo na (in v) Dragonjo, v snežniške gozdove branit najponosnejše kaktuse, cvet in sad naših najtrših ceder – kot so pravoslavni Srbi pošiljali svoje Uskoke v Vojno krajino. Sredi koprškega zaliva bomo zgradili otok čudes, kjer bo vsako jutro vstajal od mrtvih naš novi bog Dionizij Tuš, po domače Disney. Na vrhu Rožniškega hriba bomo postavili največji teleskop na svetu, Hubbardov se bo moral skriti pred njim. (Bo nova pridobitev služila za preučevanje človeške neumnosti? Za to so dovolj običajna človeška kukala.)

Se mora res človekova – Slovenčeva – psiha držati nekoč sicer pogumnega in potrebne-ga, danes pa slaboumnega in sámopoškodujočega okvira nacionalnosti kot pijanec plota? Sem Slovenec, znam zažingati tisto: »Slovenec sem in to brez hlač, / ki vsacga družga nakrtač« – tako smo peli barabice na ljudski šoli Graben. Pa si vendar želim, da bi Slovenci toliko odrasli, da bi pogledali čez svoj plot in doumeli: smo tudi državljani sveta. Globalizacija bi ne smela biti le moralizacija, ampak tudi alternizacija. Ne le kumarice v ponarejenem kaviarju.

Naj v naslednji kolumni povem o Slovencih kaj ljubkega, sladkega, junaškega – v izogib temu, da me ne bi zares dali iz hlač in mi zakrtačili drog s slovensko fano v najgloblji temno skrivnost moje zadnje plati? ■